

Published on www.bilvavi.net

[Home](#) > סוגיות בפרשה 048 ראה שחיטה

סוגיות בפרשה 048 ראה שחיטה

האם יש מצות שחיטה

[א] השבוע, פרשת ראה, נדבר בעניני שחיטת חולין. כתוב בפרשה (י"ב כ'-כ"א), "כי ירחיב ה' אלקיך את גבלך כאשר דבר לך, ואמרת אכלה בשר כי תאווה נפשך לאכל בשר, בכל אות נפשך תאכל בשר. כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלוקיך לשום שמו שם, וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך, כאשר צויתך. ואכלת בשערך בכל אות נפשך". כאן נאמר דין שחיטת חולין. והנה ישנם ב' פירושים בכאשר צויתך. האחד שרש"י והרמב"ן על אתר מביאים, ומקורם בחולין (כ"ח א'), שדיני השחיטה נאמרו למשה בסיני, על הושט ועל הקנה וכו', והרי הפסוק אומר תשחט כפי שצויתך בע"פ בסיני. ופירוש שני שמקורו בספרי על אתר וגם אותו מביא הרמב"ן, "כאשר צויתך, מה קודשים בשחיטה אף חולין בשחיטה", כלומר תשחט חולין כפי שצויתך לשחוט קדשים. לפי הפירוש השני הפסוק בא לומר שעיקר דין שחיטה נאמר לבני ישראל במדבר לגבי קדשים, ומקדשים ילפינן לחולין. ומסיים הרמב"ן "והנה מצות השחיטה מפורשת בכאן, ומבוארת מדברי רבותינו בקבלה". והנה מפורש בפסוק שאין חיוב לשחוט, ואין זה כמצות תפילין, רק השאלה היא, כאשר אדם רוצה לאכול בשר, ואין לו ברירה אלא לשחוט, האם בעצם השחיטה הוא מקיים מצוה או רק תיקון ללאו יש כאן. הרמב"ן כאן, וכן הרמב"ם בריש הלכות שחיטה, וכן החינוך (מצוה תנ"א), ס"ל שהשחיטה היא מצוה, ולכן מברכין עליה אשר קדשנו במצוותיו. אבל התוספות בשבועות (כ"ד א' ד"ה האוכל), וכן הראב"ד (השגה על מצוה קמ"ו במנין המצוות בריש משנה תורה) חולקים, ולדידם השחיטה היא רק להתיר את האסור (תוס') או לאו הבא מכלל עשה עשה (ראב"ד), כדי שיוכל אדם לאכול בהמה בלי לעבור על איסור של אבר מן החי או נבלה.

השחיטה מנתקת את הבעל חי ממקור חיותו

[ב] המשנה בחולין (כ"ז א') אומרת "השוחט אחד בעוף ושניים בבהמה שחיטתו כשרה". הנה דין שחיטה בבקר ובצאן מפורש בפסוק לעיל. ובעוף ישנה מחלוקת אי שחיטתו מה"ת או מדברי סופרים (חולין כ"ח א'), ונקטינן כרבי ששחיטתו מה"ת (רמב"ם ריש הלכות שחיטה). אמנם חלוקת דין השחיטה של בהמה וחיה מדין השחיטה של עוף. בהמה דינה בשני סימנים, לפחות רוב של שני סימנים כמו שאומרת המשנה, משא"כ עוף דינו בסימן אחד לכתחילה. ומה הטעם שבבהמה ב' סימנים ובעוף רק סימן אחד, אומרת הגמרא (כ"ז ב'), "דרש עובר גלילאה, בהמה שנבראת מן היבשה הכשרה בשני סימנים, דגים שנבראו מן המים הכשירין בולא כלום, עוף שנברא מן הרקק הכשרו בסימן אחד". דגים אין להם דין שחיטה, אסיפתם היא זו שמתירתם כמו שאומרת הגמרא (שם). רקק הוא עירוב של מים ויבשה כעין ביצה. אם כן מבואר בגמרא שגדר השחיטה, דהיינו המחייב של השחיטה, הוא חיבור הבעל חי לאדמה. בהמה ששורשה באדמה יש לה חיות בריא וחזק (רש"י), ולכן צריכה חתיכת שני סימנים לנתק את פתיל חייה. כלומר ככל שהחיבור של הבעל חי לאדמה יותר חזק, כך השחיטה שלו יותר מחויבת, כלומר צריך יותר תוקף לנתק את הבעל חי מהאדמה. השחיטה היא גופא הניתוק ממקור חיותו שהוא האדמה. כאשר מקור חיותו הוא גם מן היבשה וגם מן המים, אזי חיבורו לאדמה חלש יותר, ומצד המים שבו אינו צריך ניתוק, לכן שחיטתו של עוף בסימן אחד.

השחיטה פועלת חמישה דינים

[ג] ע"כ בארנו את פעולת השחיטה מצד שהיא נוטלת חיים. עתה נבאר את הפעולה הדינית של השחיטה. הנה השחיטה פועלת חמישה דינים. הראשון, היא מוציאה מדין אבר מן החי, כמו שמובא בפסחים (ע"ג א'). אפילו לא התירה אותו לאכילה משום שרובץ על הבעל חי איסור אכילה כגון שור הנסקל, סוף סוף השחיטה הפקיעה את דין החי שבו. השני, היא מנעה ממנו ליפול לדין נבלה, אלא העבירה אותו ממצב של חי למצב של שחוט. השלישי, היא מכשירה את הבשר לאכילה, וזו כמובן הסיבה העיקרית לשחיטה, בעוד ששאר הדינים בד"כ אינם סיבה לשחיטה. הרביעי, להוציא את דמו כדי לא להכשל באיסור אכילת דם, כך כתבו הרמב"ן עה"ת (בראשית א' כ"ט ד"ה ועם), והחינוך (מצוה תנ"א). משום שהשחיטה שהיא במקום הצואר, מוציאה כל הדם האסור באכילה, וכן משמע בגמרא (כ"ז א') "וזבחת, ממקום שזב חתהו", ועוד נשוב לגמרא זו. החמישי, משום צער בעלי חיים, וגם זה כתבו הרמב"ן והחינוך (שם), די שדעות שהוא אסור מה"ת (עי' בחינוך הוצאת מכון ירושלים למקורות). ושחיטה היא הוצאת נפש באופן הפחות מצער.

מתי שחיטה נק' תיקון ומתי קלקול

[ד] עולה מהנ"ל שהשחיטה בנויה משני חלקים, מניתוק ומחיבור. השחיטה מנתקת את הבעל חי מדין אבר מן החי וכן מונעת אותו מלירד לדין נבלה. ירידה לדין נבלה משמעותו שהוא חוזר ליסוד העפר שבו, והשחיטה מנתקת אותו מכך. וכן כאשר הוא חי יש בו דין אמ"ה ממקור חיותו, והשחיטה מנתקת אותו גם מדין זה. ומאידך השחיטה מחברת אותו ללמעלה, היא מעלה אותו ויוצרת לו גדר של היתר אכילה. אלו הם שני הקווים שהם בשרש השחיטה [1]. עתה בעזר ה' נתבונן בסוגיות ונחזה כיצד דיני השחיטה נחלקים לשני הקווים הללו. נתחיל בהגדרת שחיטה האם היא נקראת קלקול או תיקון. הנה הצד של התיקון הוא פשוט, שהרי השחיטה מכשירה את הבשר לאכילה. אבל למעשה הגמרא בפסחים שהזכרנו לעיל (ע"ג א'), מכנה בשם תיקון גם את הפעולה להוציא מדין אבר מן החי ומניעתו מלירד לדין נבלה, וזה אפילו במקום שאינו מביאנו להכשר אכילה. דהוצאתו מדין אמ"ה מתקנת שאם יאכלנו בן נח לא ייהרג, ומניעתו מלירד לדין נבלה מתקנת אותו שלא יטמא. מאידך שחיטה נקראת גם קלקול. דאיתא בחולין (ח' א'), "אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב סכין של עבודת כוכבים מותר לשחוט בה ואסור לחתוך בה בשר. מותר לשחוט בה - מקלקל הוא, אסור לחתוך בה בשר - מתקן הוא". מבאר רש"י למה שחיטה בסכין של ע"ז נק' קלקול, "ואין זו הנאה, שבחיה היו דמיה מרובין מלאחר שחיטה, שבחיה היא עומדת לג' דברים: לגדל ולדות ולחרישה ולאכילה", ולאחר השחיטה נשארה רק התועלת השלישית. כמובן שאם המציאות היא שהשחיטה אינה מקלקלת אלא מתקנת, כגון שהבהמה מסוכנת, תהיה השחיטה אסורה. וגם איפכא, פעמים שחתיכת הבשר בסכין דע"ז יכולה להיות מקלקלת, ואז תהיה מותרת, כמבואר בהמשך הגמרא שם.

קלקול הוא ניתוק מהאדמה

[ה] והנה התוספות שם בחולין (ח' א' ד"ה מותר), שואלים סתירה מהגמרא בפסחים שהזכרנו לעיל. שם בארנו ששחיטה נק' תיקון אפילו כשאנינה מביאה להכשר אכילה, כי עכ"פ מוציאה מדין אמ"ה. למעשה קצרנו שם, דהגמרא בפסחים שם מדברת על מי ששוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז שחייב ג' חטאות, אחת מהן על ששחט בשבת. ואם שחיטה בסכין דע"ז נק' קלקול בסוגיא בחולין, א"כ גם שחיטה לע"ז צריך להיות קלקול, ולמה חייב חטאת על שחיתו בשבת, הרי מקלקל בשבת פטור. כך הקשו התוס', ותירצו שבשבת תיקון כלשהוא כמוציא מדין אמ"ה כבר נק' מלאכת מחשבת, לכן בסוגיא בפסחים אין השחיטה נק' קלקול. אבל לענין שחיטה בסכין של ע"ז, התיקון דמוציא מאמ"ה הוא פחות מהקלקול של אובדן חרישה ואכילה, לכן בסוגיא בחולין נק' השחיטה קלקול. עכ"פ עלה בידינו משני הסוגיות בחולין (ח' א') ובפסחים (ע"ג א'), שמעשה שחיטה יש לו שתי הגדרות, תיקון וקלקול. אלו הם בעצם שני הקווים שבארנו לעיל. מצד שהשחיטה הוציאה מדין אמ"ה, יש בה תיקון שמונעת מיתה מן נח אפילו בציור שאכל בשר שרובץ עליו איסור ליהודי. אמנם חיבור ממש למעלה יש רק כאשר היתר אכילה הוא ליהודי ולא רק לבן נח. משא"כ יש קלקול מצד מה שהשחיטה מנתקת אותו מחרישה, שהוא חיבור לאדמה. וגם יש קלקול מצד שהשחיטה מפקיעה אותו מלהיות בר הולדה וגם זה נק' ניתוק מהאדמה. כי הולדה היא בעיקר מכח האדמה, כמו שמאריך בנפש החיים (הג"ה מהרי"ץ בענין הצלם בתחילת שער א' פרק א'), שישנם ד' יסודות אש רוח מים עפר, ועיקר הפועלים הם אש רוח ומים, ופעולתם ע"י יסוד העפר, ע"ש. מצד כך כח הלידה בא מכח החיבור לאדמה, וניתוקו מכך נקרא קלקול. הרי שהסוגיות כאן ברורות. מחד אנחנו מגדירים את השחיטה כתיקון מצד מה שהיא מכשירה לאכילה. מאידך אנחנו מגדירים את שחיטה כקלקול מצד מה שהיא מנתקת מהיבשה. וזו גופא המחלוקת בשבת (ע"ה א'), שרב אמר ששוחט חייב משום צובע, ושמואל אמר משום נטילת נשמה. לרב פעולת השחיטה היא להיטיב שע"כ גורם לבנ"א לקנות הבשר לאכילה, כמבואר שם בסוגיא (עמ' ב'), בעוד שלשמואל פעולת השחיטה היא נטילת הנשמה שהיא ניתוק.

ממקום ששח חטהו

[ו] בסוגיא בדף כ"ז א' הגמרא דנה מנלן שמקום השחיטה הוא בצואר. "אמר רב כהנא מנין לשחיטה שהיא מן הצואר, שנאמר ושחט את בן הבקר", זה נאמר בקודשים בריש פר' ויקרא, אבל משם ילפינן לחולין, "ממקום ששח", שהוא כפוף, "חטהו", הכשירוהו לאכילה. שואלת הגמרא, "ואימא מזנבו", אם השחיטה צריכה להיות במקום כפוף, הרי גם הזנב הוא כפוף. הגמרא דוחה, שזנב תמיד כפוף, והשחיטה צריכה להיות במקום שפעמים זקוף ופעמים כפוף. אח"כ הגמרא שואלת "ואימא מאזנו", שפעמים זקוף ופעמים כפוף. הגמרא דוחה, "בעינן דם הנפש וליכא", ודוחה הגמרא את הדחיה "ואימא דקרע ואזיל עד דם הנפש" (ולכאורה גם בזנב צריך לאוקמי דקרע ואזיל עד דם הנפש, כדמשמע בתוס' הרא"ש). עכ"פ עולה מהסוגיא שמקום השחיטה צריך להיות גם כפוף וגם זקוף. הרי זה כפי היסוד שבארנו. השחיטה מחד מנתקת את הבעל חי מהארץ ומאידך מעלה ומחברת אותו למעלה. לכן מקום השחיטה מחד הוא שח לארעא ומאידך יש לו זקיפה למעלה.

ממקום שזב חתהו

[ז] הגמרא בהמשך מביאה עוד ילפוטא, "רב יימר אמר, אמר קרא וזבחת, ממקום שזב חתהו". רב יימר רוצה ללמוד שהצואר הוא מקום השחיטה מדכתיב וזבחת בפסוק דידן העוסק בשחיטת חולין. כאן הגמרא דורשת לשון חתהו, שפירושו חיתוך ושבירה, ע"פ הפסוק "אל תירא ואל תחת" (דברים א' כ"א). הרמב"ן על פסוק דידן כותב, "ודע כי שחיטה בלשון הקודש הוא היכרת סימני הצואר". כלומר השחיטה היא כריתת וחיתוך הסימנים וממילא ניתוק הסימנים מיניה וביה. והחיתוך הוא במקום שזב הדם, כפי שברור בדברי החינוך שהוא להוציא את דם הנפש. ומהו דין הדם, "רק חזק לבלתי אכול הדם, כי הדם הוא הנפש, ולא תאכל הנפש עם הבשר, לא תאכלנו, על הארץ תשפכנו כמים". א"כ השחיטה ע"י הניתוק מארעא מעלה את הבשר לאכילה, אבל לא את נפשה, כי נפשה צריכה להמשיך להיות קשורה למקורה ביבשה, ולכן על הארץ תשפכנו כמים. כלומר, הדם הוא הנפש, וכל זמן היות הנפש בתוך הבשר, הנפש מחוברת לארעא מכח הבשר. אבל כאשר השחיטה ניתקה את הבשר מן היבשה, אזי הדם הוא הנפש צריך להיות מחובר ליבשה, ולכן על הארץ תשפכנו כמים, שעל ידי כן חוזר למצב שהדם שהוא החיות מחובר למקור חיותו שהוא היבשה. וחיות זו מחייה את היבשה, שכשם שהמים מחיים את הארץ, כן הדם שהוא הנפש.

ממקום שסח חטהו

[ח] ילפוטא שלישית לשחיטה מן הצואר, "דבי רבי ישמעאל תנא ושחט, אל תקרי ושחט אלא וסחט, ממקום שסח חטהו". הילפוטא השלישית חוזרת ללמוד מהפסוק של ושחט ולא מהפסוק של וזבחת. סח הוא ענין שיחה, הוצאת קול. א"כ הפסוק אומר עשה שחיטה במקום שיחה. על אף שאין דיבור ממש בבהמה חיה ועוף, אבל קולות הם מוציאים לשוחח ביניהם. ענין הקולות הוא ענין הרוח, ע"ד שנאמר באדם "ויהי האדם לנפש חיה", ות"א לרוח ממללא. כלומר מקום השיחה הוא נקודת החיבור של הרוח והגוף, מקום השיחה לוקח את היבשה שבו ומחבר אותו לעילא, ומשום הכי שם מקום השחיטה שלו. והוא שחיטה בסוד לעת"ל כמו שיבואר להלן אי"ה, שהוא אינו ניתוק מארעא וחיבור לעילא, אלא חיבור של תתא לעילא. במאמר המוסגר יש לשאול מה החילוק בין שיחה של אדם לשיחה של בעל חי. לכאורה הרי גם בבעל חי יש רוח ממללא כפי שרואים בחוש. נקודת החילוק בקצרה ממש היא שדיבור של אדם זה מלשון דבר לדור (סנהדרין ח' א', רש"י דברים ל"א ז'), שזה לשון של הנהגה, שזה נקודה של צירוף, נקודה של יחוד. משא"כ שיחת בעלי חיים אין בה הגדרה של דיבור מלשון צירוף, אלא זו הבחנה של נפרדות, לשון שבדו מליבם, כלשון הר"ן בריש נדרים (ב' א'). ישנה לשון של עצם, לשון של עם, עם זה צירוף של כולם. משא"כ לשון שבדו מליבם הוא דיבור אבל אינו יוצר צירוף, לכן ישנם רק שבעים לשון ותו לא. ההגדרה של שפת חיה ועוף הוא מקום שיש בו נקודה של דיבור, יש בו את הגילוי העליון של הרוחני בנקודה של הגשמיים, אבל אינו יכול להביא לידי צירוף כזה שבאמת יצרף את החומר למעלה. כח צירוף כזה נמצא רק בנקודת האדם. כל הענין של דיבור עניינו צירוף אותיות, כל צירוף אותיות הוא בנית בתים. בשיחת בעלי חיים אין חיבור של אותיות, אבל הוא דיבור, שרש של התחלה של התגלות, אבל אין בו יכולת לצרף את הדברים.

בית השחיטה רותח או צונן

[ט] לעיל הזכרנו את הסוגיה בדף ח' א' שמותר לשחוט בסכין של ע"ז כי השחיטה נק' מקלקל. הגמרא מביאה מחלוקת בהמשך הסוגיא (ח' ב') לענין אם מקום השחיטה צריך קילוף לפי רב או הדחה לפי רבה בר בר חנה, בגלל שמנונית הסכין. כלומר לדעת רב נבלע איסור בתוך מקום השחיטה, בעוד שלדעת רבב"ח האיסור נמצא על פני מקום השחיטה. בתחילה הגמרא סברה שנחלקו אם בית השחיטה רותח ולכן בולע, או צונן ולכן אינו בולע. עומק המחלוקת מובן לפי היסוד שנתבאר לעיל. רותח הוא הבחנה של חיבור. טבע האש שהוא חום לחבר [כמו שרואים בחוש שחום גורם לחומרים שונים להדבק בחזקה זה לזה לאחר שהם מצטננים], לכן נבלע האיסור מכח הצירוף של השחיטה. צונן הוא הבחנה של ניתוק. טבע המים שהוא קרירות הוא לא לחבר [כלומר המים עצמם למרות שאינם מחברים]2], אולם אין עיקרם ניתוק, אבל צונן ענינו ניתוק]. מצד האבחנה ששחיטה היא חיבור אז מקום השחיטה הוא מוגדר כרותח, כי הוא יוצר נקודה של צירוף. ומצד ההבחנה ששחיטה היא ניתוק אז מקום השחיטה מוגדר כצונן. ואין להקשות דחינן שהאש בכוחה לכלות עד אפר, דהרי יסוד האש מכיון שהוא הגבוה מכל ארבעת היסודות, אינו מהות של פירוד, אלא דוקא מחמת מעלתו כיסוד העליון, לכן בנקודת הכילוי הוא מעלה לעולם עוד יותר עליון.

האם שחיטה כשרה רק בתלוש או גם במחובר

[י] בחולין (ט"ו ב') מביאה הגמרא מחלוקת האם כלי השחיטה יכול להיות מחובר לקרקע (כגון קנה חד, או צפורן מחוברת לגוף) או חייב להיות תלוש, שרבי פוסל ורב חייא מכשיר. הגמרא (ט"ז א') מביאה שמקורו של רבי מהפסוק "ויקח את המאכלת לשחוט" (וירא כ"ב י'), ועי' ברש"י ותוס' מאי ראיא מהתם. עכ"פ המאכלת היתה תלושה, מאכלת מלשון שממנה נעשה ראוי לאכילה. הטעם ששחיטה תהיה כשרה דוקא בתלוש ברור מאד. דהרי שרש השחיטה היא בכך שהיא מנתקת מן הקרקע. ואם השחיטה במחובר הרי הו' תרתי דסתרי. ולבאר הצד ששחיטה כשרה במחובר, צריך להעמיק יותר. הנה הזכרנו בילפותא ממקום שסח חטוהו, שהשחיטה היא מקום נשיקה וחיבור של הגשמיות והרוחניות, היבשה עם הכח הרוחני. ובשלימות התיקון השחיטה אינה מנתקת את השחוט מהיבשה ומחברת אותו למעלה, אלא בבחינה של "כל בשמים ובארץ" (דברי הימים א' כ"ט י"א), השחיטה מאחדת את היבשה עם העליון, ומצד כך היא כשרה במחובר לקרקע, כי בשלימות התיקון השחיטה היא עליה של הקרקע ואינה ניתוק מהקרקע. כלומר, ישנן שתי אבחנות כיצד השחיטה מנתקת מהיבשה, או כפשוטו שחיטה במקומה עומדת והשחוט מתרומם לעילא, או שהיבשה עצמה מתרוממת, וממילא השחוט מתנתק מתפישת היבשה שבמקומה, כי מתרומם יחד עמה. א"כ בעומק שחיטה במחובר זו הבחנה מבחינת הלתיד לבוא, ועוד נדון בכך לקמן.

מחלוקת רבי עקיבא ורבי ישמעאל לענין שחיטה במדבר

[יא] בגמרא בחולין ישנה סוגיה (ט"ז ב', י"ז א'), הדנה בדיני שחיטה בזמן שהיו במדבר. הטעם להבדל כתוב בפסוק דידן. כל זמן שהיו במדבר, היו כל ישראל קרובים למשכן. משא"כ לאחר שכבשו את אר"י וכל שבט התנחל במקומו, הרי רחוק מהם המשכן, ונקבע דין שחיטת חולין לעולם. והנה לענין שחיטת קדשים כמובן לא השתנה כלום בכניסה לאר"י. כל השאלה היא לענין שחיטת חולין, מה היה הדין במדבר. הגמרא מביאה מחלוקת בין רבי ישמעאל לרבי עקיבא. לדעת רבי ישמעאל כל פעם שרצו לאכול בשר במדבר היו צריכים להקדישו ולהקריבו כשלמים. ואם שחטוהו בלא להביאו למשכן, לדעת רש"י (שם ד"ה נאסר להם בשר תאוה), היה לזה דין שחוט חוץ שענוש כרת. לכאורה לרש"י נאסר מעשה השחיטה בחוץ, ולא שגדר הדבר שכל הבהמות היו קדושות השתא. לאחר שבאו לאר"י הותר שחיטת חולין, וא"כ כל האיסור בשחוט חוץ הוא רק מצד קדושת הבהמה. אבל במדבר לרבי ישמעאל לא הותר מעשה חולין של שחיטה, ולכך זה נק' שחוט חוץ, מצד מעשה השחיטה ולא מצד קדושת הבהמה. כי זה ברור שהבהמה לא קדושה ולא היה בה דין מעילה. אבל לתוס' (שם ד"ה שבתחלה) האיסור לא היה בעצם השחיטה, אלא שכל בשר תאוה, היינו שלא הוקדש, נאסר עליהם באכילה, וממילא הוכרחו להקדישו. אבל לאחר שנכנסו לאר"י והתרחקו מהמשכן הותר להם שחיטת חולין. כל זה בצאן ובקר. בענין עוף, דהיינו השליו, ברור שלא היה דין להביאו למשכן, דרק תורים ובני יונה הם מיני העוף שמותר להביאם למשכן. אע"כ שאכלוהו בשחיטה, כדמשמע בחולין (כ"ז ב'). ועי' בספר שחיטת חולין שדן בזה. וכן חיה הותרה להם בשחיטה, כי כמו בשליו לא שייך להקדישו, כדמשמע בחולין (י"ז א'). כל זה לר' ישמעאל. אבל רבי עקיבא סובר שבמדבר הותר להם בשר נחירה ומשנכנסו לארץ נאסר להם בשר נחירה. כלומר דין שחיטה בבשר חולין נתחדש בכניסתם לארץ ישראל. לרבי עקיבא צ"ל שגם חיה ושליו נאכלו בנחירה במדבר. ומהי נחירה - שקורעה לאורכה מנחירה ועד החזה (רש"י י"ז א' ד"ה והנותר), וגם בעוף נחירה היא בסימנים (רש"י כ"ח א' ד"ה לטהרה מידי נבלה), אמנם יש בכך מחלוקת באחרונים ואכמ"ל. עוד בגמרא שם יש דיון בבשר נחירה שנכנס עמהם לאר"י האם הותר באכילה או לא. השאלה האם ההיתר נחירה היה בגברא או בחפצא. אם ההיתר בגברא - ההיתר עבר מן העולם כשנכנסו לארץ. אם ההיתר בחפצא - אז החפצא כבר הותר.

לפי ר"ע לא היו זקוקים במדבר להיתר אכילה אלא רק להפקעת איסור

[יב] נבאר עתה את סברת רבי עקיבא. הנה ידוע שבמדבר בני"א אכלו מן, לחם מן השמים. וכאשר נכנסו לארץ ישראל התחילו לאכול מן הארץ. א"כ במדבר לא היה להם חיבור לארץ, קודם כל מהטעם הפשוט שלא היתה להם ארץ, ושנית כי המזון שלהם היה מן השמים, ובעומק זה היינו הך. לכן גם כאשר הוצרכו לאכול בשר, לא היה צורך להעלות ולהתיר את הבשר באכילה. דכבר בארנו שהשחיטה יש לה שני חלקים. לנתק מלתתא ולחבר לעילא. והחלק של לחבר לעילא לא היה צורך לעשות במדבר, כי היו מחוברים לעילא באופן טבעי. אלא כל שנתר להם הוא לנתקו מארעא. ולכן מבחינה זו היה להם דין כבני נח. וכן כתב הרמב"ם (שחיטה פ"ד הי"ז), "שבני ישראל במדבר היו נותרין או שוחטין ואוכלין כשאר האומות". והנה ישנה מחלוקת בבני נח אם צריכים נחירה להתיר להם אבר מן החי, או האם גם בעל חי שמת מעצמו מותר להם (ראה מקורות באנציקלופדיה תלמודית כרך ג' ערך בן נח בענין אמ"ה). כאן נלך במהלך שבן נח צריך נחירה להתיר לו אכילת בשר, כפי שמשמע ברמב"ם הנ"ל (במאמר המוסגר יש לציין שלפי התוס' בסנהדרין דף נ"ו ב' ד"ה אכל, באדה"ר הדין היה הפוך מבן נח, נאסרה עליו נחירה והותרה לו מתה מאליה, עיי"ש). א"כ בבן נח הנחירה אינה לצורך היתר אכילה, כמו שחיטה, אלא נחירה היא רק לצורך הפקעת איסור, היינו לנתקו מארעא. ולבני"א במדבר הוה סגי בהכי, דלא היו צריכים להעלות את הבשר למדרגת אכילת אדם כי זו היתה כבר מדרגתם באופן טבעי. עוד יש להוסיף, שהבהמות לבשר הם קנו מתגרי אוה"ע (יומא ע"ה ב'), ובגלל ששורש הבהמה היה מאוה"ע, לכן היה צורך לנותרן. אמנם לו היו להם בהמות משורש ישראל, יתכן ואפילו נחירה לא הוה בעי. ולפ"ז יש לדון שהשלו לא היה טעון אפילו נחירה.

שטוח מחייב שחוט

[יג] נתבונן עתה בגמרא ביומא (ע"ה ב'). ישנן שם כמה סוגיות העוסקות במן. באחת מהן אומרת הגמרא "שטוח, תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה אל תיקרי שטוח אלא שחוט, מלמד שירד להם לישראל עם המן דבר שטעון שחיטה". ורש"י מפרש שהשליו היה דבר הטעון שחיטה. לכאורה פשטות גמרא זו היא כר' ישמעאל, כפי שבארנו שלשיטתו עוף וחיה הוזקקו לשחיטת חולין כיון שלא היו ראויים לבוא לפתח אהל מועד. אבל לר' עקיבא לכאורה סגי לשליו בנחירה. אמנם אפשר לפרש "דבר שטעון שחיטה", הכוונה, דבר ממין שטעון שחיטה, ואז אין זה ענין למחלוקתם. עכ"פ, צריך להבין את הדרשה, דאמנם שטוח הוא אותיות שחוט, אבל סוף סוף מה ענין זה לזה. אמנם זה מתבאר שפיר לפי היסודות שהנחנו. שטוח הוא ענין שטוח, דבר המחובר לארעא. לכן זה גורם לכך שצריך לשחוט את השטוח, לנתק אותו מארעא.

דחית השעיר לעזאזל מהצוק היא שחיטתו

[יד] ישנה עוד סוגיה ביומא (ס"ד א') הדנה בשעיר לעזאזל ביום הכיפורים, שאמו נשחטה ביוה"כ לצורך חולה שיש בו סכנה, ורבא אומר שאסור להוליך את בנה, השעיר לעזאזל, לצוק, כי הוא מחוסר זמן, מחמת שאסור לשחוט אותו ואת בנו באותו יום. שואלת הגמרא "וכי האי גוונא מי אסיר, לא תשחטו אמר רחמנא, והאי לאו שחיטה היא". כלומר, הרי השעיר לעזאזל נזרק מהצוק, ואין זו שחיטה אלא ריסוק. ועונה הגמרא "הא אמרי במערבא דחיתו לצוק זו היא שחיטתו". לכאורה דברי הגמרא הם חידוש גדול. הרי השעיר אינו נועד לאכילה, א"כ מדוע דחיתו מהצוק מוגדרת כשחיטה. וי"ל, שמבואר כאן היסוד ששחיטה הוא ניתוק. כל ענינו של השעיר הוא ששולחים אותו אל ארץ גזירה, גזירה מלשון לגזור, לנתק. אמנם חסר כאן החלק השני שהוא החיבור לעילא, אלא שבעומק על ידי הזריקה של השעיר לעזאזל, ממילא השעיר השני החי עומד להעלאה. א"כ בצירוף של שניהם יש כאן ניתוק וחיבור.

מהם הצדדים בשחיטה שאינה ראויה

[טו] ישנה מחלוקת ידועה בש"ס, מובאת פעמים רבות, בענין שחיטה שאינה ראויה לשמה, האם שמה שחיטה או אין שמה שחיטה, לדעת רבי מאיר שמה שחיטה, ולדעת רבי שמעון אין שמה שחיטה (עי' חולין דף פ"ה). הביאור בזה הוא ששחיטה שאינה ראויה לשמה, פירושו שאינה מכשירה את הבשר לאכילה מצד שרובץ איסור על הבהמה, כגון שור הנסקל. השחיטה אמנם מנתקת אותו מהארץ בכך שמפקיעה ממנו דין איסור אמ"ה, אבל אינו מחברות אותו לעילא, דהרי אין בו היתר אכילה. לכן מצד הניתוק - שמה שחיטה, ומצד החיבור - אין שמה שחיטה.

דגים וחגבים אין בהם דין ניתוק כי שורשם במים

[טז] הגמרא בחולין (כ"ז ב') אומרת שדגים אין להם דין שחיטה אלא אסיפה. וכן בחגבים סגי באסיפה (רמב"ם שחיטה פ"א ה"ג, ועי"ש בנושאי הכלים), וחגבים כדגים שורשם מהמים (פרקי דר"א פ"ח). ואין האסיפה מדין ניתוק, כי כל דבר שנברא מהמים אין בו דין ניתוק, כי מעולם לא היו מחוברים לארעא שצריך לנתקם משם. אבל דין עליה צריך בהם, וזה האסיפה. אמנם אפילו כניסתם לפה נקרא אסיפה, דהרי מותר לאוכלם חיים (רמב"ם שם), לולא האיסור דבל תשקצו (הגהות מיימוניות שם, רמ"א יו"ד סימן י"ג סעיף א'). א"כ דגים צריכים רק עליה, ועליה לעולם זו נקודה של אחדות, בעוד שירידה זו נקודה של פירוד. עליהם זו אסיפתם זו נקודת האחדות שלהם, זו גופא הגדרת ההיתר שבהם. והחילוק בין מים לארץ הוא שמים טבעם עליה, כמו שאומרים חז"ל (תק"ז תיקון ה' דף י"ט ב'), "מים תתאין אינון בוכין ואמרין אגן בעיין למהוי קדם מלכא". א"כ מים לא רק שאינם מחוברים למטה, אלא הם שורש התשוקה לעליה. הגמרא אומרת בחולין (צ' ב' ועי' רש"י שם, ועי' שבת מ"ה ב' וברש"י שם) שקודם שחיתת התמיד היו משקים אותה במים כדי שיהא נוח להפשיט עורה, וה"ה בחולין. בעומק זה גופא שרש העליה שבשחיטה. לפי יסוד זה מובן מדוע דם שחיטה מכשיר (מכשירין פ"ו מ"ד ומ"ה), והספרי (על פר' ראה י"ב ט"ז) לומד זאת מהפסוק "על הארץ תשפכנו כמים". מה מים מכשירין, אף דם שחיטה מכשיר. וזה מחמת שיש בו נקודה שהוא דומה למים בנקודה של העליה. אמנם אין הכוונה שמהפסוק "על הארץ תשפכנו כמים" אנו לומדים שיש נקודת עליה במים. כי פסוק זה מלמד דוקא את נקודת הירידה שבמים. אלא עכ"פ רואים מהפסוק שמים הוקשו לדם. ועי' מה שבארנו בענין זה בשיעור על פרשת בלק בענין הכשר משקין. עומק הענין כאן הוא שהבהמה שורשה מן הארץ והיא חיות הארץ. וכאשר מנתקים הבהמה מן הארץ, מנתקים החיות של הארץ, ולכך "על הארץ תשפכנו כמים", מה מים מחיים את הארץ ומכח כך יש להם עליה מיסוד העפר ליסוד המים, כך דם תשפכנו לארץ, כי הדם הוא הנפש, וברדת הנפש לארץ, היא מחיה את הארץ כמים.

עיקר הסימן המחבר לארעא הוא הוושט ולא הקנה

[יז] עד כאן עסקנו בב' קוים, בקו הארץ המצריך ב' סימנים, ובקו המים שאינו מצריך סימנים כלל. נעסוק עתה בקו האמצעי. והנה העוף שנברא מהרקק טעון שחיטה בסימן אחד. הגמרא (כ"ח א') מביאה מחלוקת באיזה סימן מדובר. "איתמר רב נחמן אמר או וושט או קנה, רב אדא בר אבהה אמר וושט ולא קנה". במשנה (כ"ז א') כתוב סימן אחד. ר"נ סובר אחד כל דהוא. רב אדא בר אבהה סובר אחד היינו המיוחד, היינו הוושט, כי חיות הבעל חי תלוי בו, דאם ניקב אפילו במשהו נעשה טריפה, בעוד שנקב בקנה אינו מטריף אלא ברובו. נתבונן בעומק המחלוקת. הוושט שתפקידו להעביר את האוכל, הוא נקודת החיבור של הבעל חי לארעא. משא"כ הקנה שתפקידו להעביר את הרוח, הוא נקודת הנשימה, והוא למעלה מהוושט שהוא נקודת היבשה. דהרי עיקר האוכל בא מן היבשה, למרות שישנם דגים, אבל עיקר האוכל, המוציא לחם מן הארץ, בא מן הארץ. א"כ הוושט הוא חיבור לארץ, בעוד שהקנה הוא חיבור למעלה, מכח הנשימה יש לו תנועה למעלה. לכן ברורה סברת רב אדא בר אבהה שהוושט הוא זה שטעון שחיטה. משא"כ הקנה לא צריך שחיטה, דאם חיבור למים לא מצריך שחיטה, כ"ש שחיבור לרוח אינו מצריך שחיטה. אמנם אמת שסוף כל סוף הרוח יכולה גם להוריד לכן לר"נ גם הקנה כשר, אבל בודאי שעיקר החיבור לארץ הוא בוושט ולא בקנה. דהנה כח הרוח כפול הוא - לעלות ולהוריד. החומר הוא יורד בטבעו, אולם הרוח גם עולה וגם יורדת כנ"ל. ולכך עיקר שחיטה בוושט שהוא מקום החיבור לארעא, לחומר. משא"כ הרוח שהוא גם חיבור ללמעלה. אולם מצד היותו גם חיבור לארעא בבחינת רוח האדם שעולה למעלה ורוח הבהמה שיורדת מטה (ע"פ קהלת ג' כ"א), מצד כך יש שחיטה גם בקנה.

האם יש לשחיטה מתחילה ועד סוף

[יח] ישנה מחלוקת בגמרא (כ"ט ב', ובעוד מקומות בש"ס), בין ריש לקיש ורבי יוחנן, שלר"ל אינה לשחיטה אלא לבסוף, ולר"י ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, ונפ"מ למשל בשחט סימן אחד מחוץ לעזרה וסימן שני בתוך העזרה, שלר"ל אינו חייב משום שוחט קדשים בחוץ ולר"י חייב. והנה היתר אכילה בודאי נתחדש רק בסוף, משא"כ הניתוק, למרות שאי אפשר לומר שהושלם כבר מתחילת השחיטה, אבל מ"מ התחיל כבר בהתחלה, דאפילו הטריפו, ברמה מסוימת הוא ניתק אותו מהארעא. דהרי תחילת שחיטה כשרה, מחד זהו תחילת ניתוק מן ארעא, אולם לא ירד לשם נבלה. וכן בשחיטה פסולה, זהו מחד ניתוק מארעא, שהיה חי מארעא, ומאידך יש כאן ירידה חדשה לנבלה. וק"ו, אם תחילת שחיטתו בכשרות ואח"כ נהפכה לנבילה. והבן שחיבור של חי הוא סוג אחד של חיבור, וחיבור של נבלה הוא סוג אחר של חיבור. א"כ מצד מה שהשחיטה היא ניתוק אז

הגדרת השחיטה היא מתחילה ועד סוף. מצד מה שהשחיטה היא היתר אכילה אז הגדרת שחיטה היא לבסוף. עוד נקודה בקיצור ממש, הנה בכמה וכמה דינים חזינן שהשחיטה יוצרת חלות. למשל בסוגיא בשקלים (פ"ד ה"ג, דף י"ח א' בדפי הירושלמי, י"א ב' בדפי הבבלי) ישנו דין שאין קרבנות הציבור נקבעין אלא בשחיטה. וכן ישנו דין שהשחיטה מקדשת את הדם בצואר, אפילו שאח"כ חוזר ומקדש את הדם בכלי שרת (סוטה י"ד ב'). וכן דין צפורי מצורע שלרבי יוחנן בקידושין (נ"ז א') משעת שחיטה נאסרת הנשחטת והמשולחת ניתרת (רש"י שם).

בהמות וליתן שוחטין זה לזה בנחירה

[יט] הנה בתנחומא (שמיני פ"ח) כתוב "כל דרכיו של הקב"ה תמימות הן, וכי מה איכפת לו להקב"ה בין ששוחט את הבהמה ואוכל או אם נוחר ואוכל, כלום אתה מועילו או כלום אתה מזיקו, או מה איכפת לו בין אוכל טהורות לאוכל נבלות, אמר שלמה אם חכמת חכמת לך, הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות וישראל, שנאמר כל אמרת ה' צרופה". שמעינן שהשחיטה היא אבחנה של צירוף, חיבור. עוד אומרים חז"ל (ויק"ר פרשה י"ג פסקא ג') "א"ר יודן ברבי שמעון כל בהמות וליתן הן קניגין של צדיקים לע"ל (כלומר צדיקים ישתעשעו לראות כיצד הם נאבקים זה בזה), וכל מי שלא ראה קניגין של אומות העולם בעוה"ז זוכה לראותה לעוה"ב, כיצד הם נשחטים, בהמות נותץ לליתן בקרניו וקורעו, וליתן נותץ לבהמות בסנפיריו ונחרו. וחכמים אומרים זו שחיטה כשירה היא, ולא כך תנינן הכל שוחטין ובכל שוחטין ולעולם שוחטין חוץ ממגל קציר והמגרה והשנים מפני שהן חונקין. אמר רבי אבין בר כהנא אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא, חדוש תורה מאתי תצא". הנה הרש"ש על אתר באות ג' שואל למה מקשין חכמים במדרש על השחיטה מחניקה, למה אינם מקשין על השחיטה מכך שלא היתה בכח גברא, הרי במשנה (ל"א א') כתוב שסכין שנפלה ושחטה השחיטה פסולה. ולכאורה לא שנה בהמה ששחטה מסכין שנפלה ושחטה. דהרי ענין השחיטה הוא להעלות את השחוט למדרגת אדם, ואם לא אדם שחט הרי המטרה לא הושגה. אמנם אם שחיטה היתה רק ניתוק, לכאורה גם שחיטה שלא בכח גברא היתה כשרה.

לעתיד לבוא לא תהיה שחיטה

[כ] עכ"פ תירוץ המדרש הוא "תורה חדשה מאתי תצא". עומק הדבר. בזמן הזה אי אפשר לאכול בלי שחיטה. אמנם במדבר הותרה נחירה לר"ע. וכן יש דין של בן פקועה (חולין ע"ד א'), שאמו נשחטה בעודו עובר במעיה, ושחיטתה מועילה שהוא מותר בלא שחיטת עצמו, כי כבר נחשב הוא לשחוט. אבל בעומק הרי חסר לו הניתוק מארעא, דסוף סוף הוא חי והוא מציאות לעצמו. והביאור בזה דהנה לעיל הבאנו סברא ששחיטה מותרת במחובר מבחינת לעתיד לבוא, מצד ההבחנה שאין צורך לנתק את השחוט מארעא, אלא השחיטה מעלה את הארעא עם השחוט. זו שחיטה בזמן הזה מבחינת לעתיד לבוא. אבל בן פקועה הוא בחינת לעתיד לבוא מהצד שאין צורך בשחיטה כלל. וזו עומק המחלוקת בין יוסף לאחים, שיוסף ראה אותם אוכלים בן פקועה בלי שחיטה. ויוסף סבר שאין הם שייכים למדרגה זו. כי זו בחינה של התיקון השלם, "כל בשמים ובארץ", אחדות בשמים ובארץ. ואין צורך לנתק מארעא, ואין צורך בחיבור לעילא, כי לא ניתנו מצוות אלא לצרף בהם את הבריות, והרי הם כבר מצורפים. כי עיקר הצירוף שיש לנו בכל דבר הוא הניתוק מארעא וחיבור לעילא, זוהי תכלית כל המצות כולם. ובעיקר זה מתגלה במצות השחיטה, הפועלת ניתוק מתתא וחיבור לעילא. והנה מדרגת הלעתידי לבוא שאין צורך בשחיטה, זו מידתו של יוסף, ויוסף סבר שאינה שייכת לאחים. אבל ההיתר שלהם היה מבחינתו, כי הוא המשביר לכל הארץ. אמנם לא הם ולא יוסף, לא הכירו שזה בא מכוחו. א"כ התיקון השלם שאין צורך בשחיטה, זו התורה חדשה מאתי תצא. ולמה צריך תורה חדשה מאתי תצא, מפני שבמעמד הר סיני נאמר "מן השמים השמיעך את קולו" (ואתחנן ד' ל"ו), הקול היה מן השמים ולא מן הארץ. משא"כ התורה שלעתיד לבוא תהיה תורה שתושמע גם משמיא וגם מארעא, זה העומק התורה חדשה מאתי תצא, שאין דין של שחיטה.

[1] ובעומק יותר ישנה הבחנה שלישית, כיצד יש חיבור של ארעא לעילא, ולא ניתוק של ארעא וחיבור לעילא, ונבאר זאת לקמן.

[2] לכאורה יש להקשות דמצינו שמים מדביקים, דהרי משום הכי סובר הרמב"ן שמשקין מכשירים אוכלין לטומאה, כפי שנתבאר במאמר על פרשת בלק. וי"ל, דהנה כל יסוד כלול מהכל, ולכך יש אש באש ומים באש, וכן אש במים ומים במים. השאלה היא מה התכונה השורשית של האש ומה של המים. ע"י בספר הערכים של חב"ד באהבה כאש שיוצרת חיבור, לעומת אהבה כמים שהיא לאחר חיבור. כח המים, חסד, הוא

התפשטות, וכח האש דין, חיבור. והבן החילוק בין התפשטות לחיבור. עכ"פ יש להעיר שהלשם כותב בפשטות לפחות בשני מקומות (שער הפונה קדים פ"ה, דע"ה ח"א דף א' ט"ג אות ב') שמים מדבקים ואש מפרדת, וצ"ע. והנה איתא בזוהר (וארא כ"ד א') שאש היא חמה ויבשה ומים הם קרים ולחים. וברור שאש מצד שהיא חמה היא מחברת ומצד שהיא יבשה היא מפרידה. ומים מצד שהם קרים הם מפרידים ומצד שהם לחים הם מחברים. הרי שאם נאמר שעיקר התכונה של אש שהיא חמה ושל מים שהם קרים, אזי אש מחברת ומים מפרידים. ואם נאמר שעיקר התכונה של האש שהיא יבשה ושל המים שהם לחים, אזי המים מחברים והאש מפרידה. והשאלה היא מהי התכונה העיקרית של האש והמים. ולכאורה התכונה העיקרית של האש שהיא חמה ושל המים שהם לחים, וא"כ שניהם מחברים (ועי' עוד מאמר מ' בסידרה אגדתא על סדר הש"ס, ועי' הג"ה בפירוש הגר"א על משלי ב' ה').

- [סוגיות בפרשה 1]

Source: <http://bilvavi.net/shiur-048-ראהשחיטה>

Links

[1] <http://bilvavi.net/sugios>